

УДК 351/354
С13

Рекомендовано до друку Вченою Радою ОНТУ
Протокол № 3 від 29.08.2023 р.

Рецензенти

1. **Пахомова Тетяна Іванівна**, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій Національного університету «Одеська політехніка»
2. **Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна**, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі
3. **Шестаковська Тетяна Леонідівна**, доктор наук з державного управління, доцент, ректор Чернігівського інституту, інформації, бізнесу і права ЗВО Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая

Загальна редакція

- Савченко Тетяна Вікторівна**, к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу, підприємництва Одеської національного технологічного університету
- Ніколюк Олена Володимирівна**, д.е.н., професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Одеської національного технологічного університету
- Родіна Ольга Вікторівна**, доктор філософії з менеджменту, доцент кафедри менеджменту і права, Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Вплив органів публічного управління на формування регіональних ринків: кол. монографія / Т.В. Савченко, О.В. Ніколюк, О.В. Родіна. *Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2023. 222 с.: табл., рис.*

Розповсюджувати та тиражувати без офіційного дозволу ОНТУ забороняється
ISBN 978 – 966 – 389 – 440 – 9

УДК 351(063)

© Савченко Т.В., Ніколюк О.В., Родіна О.В., 2023
© ОНТУ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	5
-------------	---

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ НЕОБХІДНОСТІ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

ТА РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ	8
1.1 Роль органів публічного управління в регулюванні соціально-економічного розвитку регіонів та регіональних ринків	8
1.2 Умови забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів та ключові ланки стратегій їх розвитку	22
1.3 Нормативно-правова база соціально-економічного розвитку регіонів в умовах цифрових трансформацій	31
1.4 Інструменти впливу органів публічного управління на формування регіональних ринків	44

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

2.1. Сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів в Україні	55
2.2. Стратегічне управління соціально-економічним розвитком регіонів	61
2.3. Впровадження інструментарію моніторингу та контролю процесу стимулювання соціально-економічного розвитку регіону	74
2.4 Обґрунтування заходів модернізації системи управлінням розвитком сільських територій в умовах децентралізації публічної влади	81

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ НЕОБХІДНОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ

1.1 Роль органів публічного управління в регулюванні соціально-економічного розвитку регіонів та регіональних ринків

Сутність органів публічного управління полягає у забезпеченні ефективного функціонування держави та виконанні її завдань і функцій. Органи публічного управління представляють собою структури, утворені в межах державної системи, і мають на меті забезпечити взаємодію між державою, громадянами і суспільством в цілому.

Основні характеристики органів публічного управління включають:

Владні повноваження: Органи публічного управління мають законом надані повноваження для виконання певних завдань та регулювання діяльності у визначених сферах.

Здійснення функцій держави: Органи публічного управління забезпечують реалізацію державної політики, приймають рішення, розробляють правила та норми, контролюють виконання законів і регуляторних актів.

Взаємодія з громадянами і суспільством: Органи публічного управління забезпечують відкритість, доступність і прозорість у своїй діяльності. Вони взаємодіють з громадянами, представниками бізнесу, громадськими організаціями і іншими зацікавленими сторонами для забезпечення кращого розуміння потреб суспільства.

Професіоналізм та ефективність: Органи публічного управління повинні діяти професійно, ефективно та відповідально, щоб досягти найкращих результатів в своїй роботі.

Відповідальність і обліковість: Органи публічного управління несуть відповідальність за свої дії і рішення перед громадянами та законом.

Органи публічного управління можуть бути різних рівнів: центральні, регіональні та місцеві. Також вони можуть включати виконавчі, законодавчі та контрольні функції, залежно від своїх завдань і компетенцій.

Важливо, щоб органи публічного управління діяли на користь суспільства, забезпечуючи стабільність, розвиток, права і свободи громадян та ефективність державних інституцій.

Органи публічного управління виконують різноманітні функції з метою забезпечення ефективного функціонування держави та виконання її завдань. Основні функції органів публічного управління розкрито у табл. 1.1.

Таблиця 1.1
Основні функції органів публічного управління

Назва	Зміст
Законодавча функція	В деяких системах організації державної влади, окремі органи публічного управління мають законодавчу владу і можуть приймати закони або акти з метою регулювання суспільних відносин та визначення прав та обов'язків громадян і організацій.
Виконавча функція	Більшість органів публічного управління виконують виконавчу функцію, що означає здійснення державної політики і реалізацію законів і регуляцій. Вони відповідають за реалізацію завдань, постановлених законодавством.
Регулююча функція	Органи публічного управління встановлюють правила, норми та стандарти для регулювання різних сфер життя суспільства, включаючи економіку, соціальні питання, здоров'я, освіту, екологію тощо.
Планування і програмування	Органи публічного управління розробляють стратегічні плани і програми розвитку для досягнення конкретних цілей держави та забезпечення зростання та стабільності.
Фінансова управлінська діяльність	Вони забезпечують контроль і розподіл бюджетних ресурсів держави для фінансування різних сфер діяльності, таких як соціальні програми, інфраструктура, оборона, освіта, охорона здоров'я тощо.
Контроль і нагляд	Органи публічного управління здійснюють контроль за дотриманням законів і стандартів, виявляють порушення та застосовують заходи для їх усунення. Вони також здійснюють нагляд за діяльністю підприємств, організацій, а також індивідуальних громадян у визначених сферах.
Представницька функція	Деякі органи публічного управління представляють державу на міжнародному рівні або взаємодіють з іншими країнами і міжнародними організаціями з питань співпраці, торгівлі, дипломатії тощо.
Забезпечення прав і свобод громадян	Органи публічного управління забезпечують дотримання прав та свобод громадян, захищають їх інтереси, та сприяють соціальному захисту та добробуту населення.

Джерело: складено автором

Ці функції можуть залежати від структури держави, системи державного управління та їх компетенції. Органи публічного управління працюють у взаємодії один з одним для досягнення загальних цілей держави та забезпечення гармонійного розвитку суспільства.

На розвиток регіональних ринків напряму впливає рівень розвитку регіонів та їх соціально-економічні характеристики. Органи публічного управління відіграють ключову роль у розвитку регіонів і мають значний вплив на їх економічний, соціальний та культурний розвиток. Ось деякі з основних значень органів публічного управління для розвитку регіонів:

Реалізація регіональної політики: органи публічного управління розробляють і впроваджують регіональні політики, спрямовані на стимулювання розвитку певних регіонів. Ці політики можуть включати фінансову підтримку, інвестиції в інфраструктуру, створення робочих місць, розвиток туризму тощо.

Залучення інвестицій: органи публічного управління працюють над створенням сприятливої інвестиційної клімату у регіонах, надаючи підприємствам та підприємцям необхідну підтримку, допомагаючи у залученні капіталу для розвитку бізнесу та промисловості.

Регулювання ринку праці: органи публічного управління сприяють створенню робочих місць та підтримці зайнятості в регіонах. Вони можуть розробляти програми підвищення кваліфікації, надавати допомогу безробітним, сприяти розвитку малих підприємств та інше.

Розвиток інфраструктури: органи публічного управління забезпечують інфраструктурні проекти, такі як будівництво доріг, залізниць, аеропортів, комунікаційної мережі, що створює сприятливі умови для економічного розвитку регіонів.

Розвиток освіти і науки: органи публічного управління сприяють розвитку освіти та науки в регіонах, надаючи фінансову підтримку освітнім і науковим установам, організовуючи навчальні програми та дослідницькі проекти.

Забезпечення соціального захисту: органи публічного управління здійснюють програми соціального захисту, такі як медичне страхування, соціальні допомоги, пенсії, що сприяє поліпшенню якості життя населення регіонів.

Збереження природних ресурсів і довкілля: органи публічного управління виконують важливу роль у збереженні природних ресурсів і довкілля в регіонах, розробляючи та реалізуючи екологічні програми і заходи для збалансованого розвитку.

Загалом, органи публічного управління є ключовими державними інституціями, які сприяють розвитку регіонів і забезпечують збалансований і стало зростаючий розвиток, що сприяє підвищенню якості життя населення та процвітання регіонів.

Сучасна аграрна політика України зосереджена на впровадженні світового досвіду розвинених країн щодо ефективного управління розвитком аграрного сектору та сільського розвитку.

Розглянемо програми та проекти аграрного сектору та сільського розвитку для України, які впроваджує держава у співпраці із USAID (United States Agency for International Development). USAID – агентство США з міжнародного розвитку, що відповідає за невідійскову допомогу іншим країнам.

Слід зауважити, що до повномасштабного вторгнення Росії, допомога аграрному сектору України з боку USAID була зосереджена на модернізації сільськогосподарського виробництва, створенні додаткових можливостей для працевлаштування на селі, а також на розбудові та зміцненні ринкових зв'язків із ЄС. Сьогодні, під час війни, USAID допомагає сільськогосподарським виробникам забезпечити достатній обсяг врожаю, аби пом'якшити ризики для продовольчої безпеки всередині країни та зберегти виробничий потенціал, що знадобиться для післявоєнної відбудови української економіки [1].

1. Програма АГРО.

Однією із найбільш важливих та пріоритетних програм для України є програма з аграрного і сільського розвитку. АГРО (розробником якої є USAID), що розрахована на п'ять років (2021-2024 рр.) та має загальну вартість \$35 млн. Програма АГРО сприятиме зміцненню сільськогосподарського виробництва у сільських громадах України, які найбільше цього потребують та здійснює свою діяльність як на національному, так і на регіональному рівнях. Цільовими регіонами АГРО визначені такі області: Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська, Херсонська та Черкаська.

Програму АГРО фінансує USAID, а впроваджує компанія «Кімонікс Інтернешнл». АГРО пропонує низку інструментів для мікро, малих і середніх аграрних виробників і сільських громад для:

- збільшення продуктивності та доступу до ринків аграрних виробників;
- удосконалення допоміжних функцій в агросекторі;

- покращення нормативно-правової бази в земельній сфері;
- запобігання корупції в агросекторі [1].

Метою програми АГРО є прискорення економічного розвитку сільських громад України, що потребують найбільшої підтримки, шляхом покращення управління в сільськогосподарському секторі, що сприятиме розвитку більш продуктивних, сучасних та прибуткових мікро, малих та середніх сільськогосподарських підприємств, які успішно інтегруватимуться в конкурентні українські та міжнародні ринки [1].

До основних напрямів програми АГРО належать:

– забезпечення зростання доходів малих і середніх с/г підприємств (МСП) завдяки удосконаленню процесів виробництва та доступу до ринків збуту;

– розширення доступу аграрних МСП до необхідних допоміжних послуг (фінансування, зрощення, дорадчі послуги);

– створення більш сприятливого середовища для діяльності виробників на основі прозорості державної політики і регулювання аграрного сектору [1].

Зауважимо, що у липні 2021 р. Верховна Рада України, ухвалила закон про скасування мораторію на продаж сільськогосподарських земель, що відкриває ринок земель с/г призначення та створює можливість для приватних інвестицій, які сприятимуть економічному поживленню сільських громад завдяки зростанню малого і середнього бізнесу у сільському господарстві. Переваги від неї отримають ті 30% українців, які мешкають на селі.

Під час вторгнення Росії, USAID переорієнтувало діяльність програми на те, щоб забезпечити майже 5 тисяч сільськогосподарських виробників (10% загальної кількості аграрних МСП в Україні) необхідними матеріалами та послугами для того, щоб успішно виростити та зібрати врожай.

Також програма АГРО забезпечує високоякісною насінневою картоплею та надає агрономічну підтримку для 3 тисяч сільськогосподарських виробників 13 областей країни – у т. ч. Харківської, Чернігівської, Сумської, Київської та Запорізької, які особливо потерпіли від війни. Врожай картоплі, отриманий з цього насінневого матеріалу, зможе прогодувати 25 тисяч українців. Програма АГРО забезпечила створення та діяльність трьох мобільних додатків, які спрощують доступ аграріїв до фінансових ресурсів, допомагаючи їм отримати банківські кредити та державну допомогу [1].

Програма АГРО передбачає досягнення трьох основних цілей, які, у свою чергу, співпадають із трьома елементами ринкової системи такі-ми, як:

- ланцюги доданої вартості,
- функції підтримки,
- нормативно-правова база (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні цілі програми АГРО*

Цілі	Стратегічні напрямки
ЦІЛЬ 1: Покращення продуктивності та доступу до ринків у цільових ланцюгах доданої вартості	Сприяння використанню високоякісної сировини/ матеріалів та передових технологій виробництва
	Покращення інфраструктури післявиробничої обробки, зберігання і переробки
	Розширення доступу до ринків збуту
ЦІЛЬ 2: Удосконалення функцій підтримки	Покращення доступу до ефективної та доступної іригації
	Покращення доступу до джерел фінансування
	Удосконалення послуг у аграрному секторі
ЦІЛЬ 3: Удосконалення нормативно-правової бази в аграрному секторі	Підвищення сприятливості національного бізнес-середовища
	Підвищення сприятливості місцевого бізнес-середовища

*Джерело: складено автором на основі [1].

Увага Програми АГРО зосереджена на таких ланцюгах доданої вартості:

- плодоовочевий;
- м'ясомолочний;
- домашня птиця (окрім курятини);
- аквакультура;

– виготовлення солодощів.

Кожен напрямок роботи АГРО містить в собі освітній компонент, чи то тренінги і семінари з кращих виробничих практик, нових технологій, рецептур, міжнародних стандартів якості та безпечності виробництва, бізнес планування, чи демонстраційні відеоролики та кейси, чи спеціальне навчання для представників вразливих груп. Всі ці ініціативи об'єднані у єдину освітню програму АГРО, яка має 12 напрямків (табл. 1.3).

Очікуваними результатами програми АГРО є [1]:

- зростання прибутків сільськогосподарських МСП;
- розширений доступ агро МСП до джерел фінансування;
- запровадження справедливого та прозорого ринку с/г земель;
- зменшення корупції у сільськогосподарському секторі.

Таблиця 1.3

Напрямки освітньої програми АГРО*

№	Зміст напрямку
1	Ініціативи «Демо-ферма» і «Кооп-демо»
2	Навчання для виробників плодоовочевої продукції
3	Навчання для виробників м'ясопродукції
4	Навчальний курс із надання послуг з бджолозапilenня
5	Навчання для виробників солодощів і крафтових продуктів
6	Інформаційно-освітня програма вдосконалення технології виробництва аквакультури
7	Школа сироваріння
8	Школа виробників
9	Агрохаби і агрокаутинг (практичне навчання для студентів аграрних вузів)
10	Навчання для консультантів з впровадження стандартів, заснованих на HACCP
11	Навчальна програма для сертифікованих землевпорядників і архітекторів
12	Тренінги для ОТГ з питань земельної реформи та використання технологій GIS

*Джерело: складено автором на основі [1].

2. Проект «Кредитні ресурси для сільськогосподарських виробників».

Проект «Кредитні ресурси» розрахований на сім років (від 01.11.2019 до 31.03.2023) та має загальну вартість \$35 млн. Міжнародним партнером з розвитку є USAID, а виконавцем Всесвітня рада кредитних спілок.

Мета Проекту «Кредитні ресурси» – надання підтримки стійкому економічному розвитку через зміцнення потенціалу українських кредитних спілок у розширенні с/г кредитування, що сприятиме зростанню зайнятості та можливості отримання доходів у сільських громадах України [2].

Цілями Проекту «Кредитні ресурси» є:

- поліпшення законодавчих та регуляторних умов діяльності кредитних спілок в Україні;
- поліпшення послуг, що надаються кредитним спілкам профільними асоціаціями;
- підвищення рівня ліквідності кредитних спілок;
- розширення с/г фінансування через кредитні спілки.

Впровадження Проекту «Кредитні ресурси» передбачає надання міжнародної технічної допомоги, включно з розробленням проектів законів для України та нормативно-правових актів, проведення тренінгів, експертних сесій.

Найбільш значущими подіями для НБУ та продуктами при реалізації Проекту «Кредитні ресурси» на сьогодні є:

- надання концептуальних коментаріїв та пропозицій до проектів Законів України «Про кредитні спілки» (№ 5125 від 22.02.2021), «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»;
- проведення практичних семінарів та експертних сесій, присвячених вивченню найкращого міжнародного досвіду щодо структури капіталу кредитної спілки, управління в кредитній спілці, внутрішнього контролю та комплаєнсу, включення кредитних спілок до системи гарантування вкладів, управління ліквідністю кредитних спілок;
- підтримання членства Національного банку в Міжнародній мережі регуляторів кредитних спілок (ICURN);
- робота над моделлю звітності для кредитних спілок України [2].

Проект «Кредитні ресурси» спрямований на вдосконалення нормативно-правового середовища, у якому функціонують кредитні спілки – у т. ч. шляхом розбудови потенціалу НБУ для ефективного регулювання їх діяльності.

Сприяючи розширенню та підвищенню ефективності с/г кредитування, USAID допомагає сільським громадам України створювати нові нагоди для працевлаштування селян та збільшення їхніх доходів.

На сьогодні 7 із 22 кредитних спілок, які є партнерами USAID, знаходяться на тимчасово окупованих територіях або у зоні активних бойових дій, що практично унеможливає їхню діяльність у багатьох регіонах під час повномасштабного вторгнення Росії. Втім, навіть за умов війни спеціалісти проекту допомогли 15 кредитним спілкам, які є його партнерами, надати малим с/г виробникам 341 новий кредит на загальну суму 27,73 млн. грн. (приблизно \$942 тис.). Окрім того, під час російського вторгнення спеціалістам проекту вдалося переконати НБУ запровадити певні послаблення вимог до діяльності кредитних спілок, у результаті чого регулятор призупинив застосування певних обмежувальних положень. Проект «Кредитні ресурси» допомагає кредитним спілкам-партнерам налагодити резервне копіювання даних і їх зберігання, що дозволить уникнути втрат даних внаслідок руйнування інфраструктури під час російського вторгнення. Це допоможе забезпечити найважливіші дані кредитних спілок та скористатися ними для відновлення діяльності у майбутньому.

Реалізація Проекту «Кредитні ресурси» сприятиме створенню в Україні потужної мережі кредитних спілок, які зможуть забезпечити фінансову основу зростання малого і середнього аграрного бізнесу

3. Проект «Ліквідність кредитних спілок».

Проект розпочав свою діяльність у 2021 р. на основі партнерства між USAID та Всесвітньою фундацією кредитних спілок (Worldwide Foundation for Credit Unions). Його мета полягає у створенні фонду фінансових ресурсів для кредитних спілок. Завдяки цьому проекту, за період після 24.02.2022 115 українських аграрних МСП отримали фінансування від кредитних спілок на суму 12,6 млн. грн. (\$430 770 дол.). Більше половини цих ресурсів направлені на проведення цьогорічної посівної [58].

В аграрній частині «Європейський зелений курс» посиляється на оновлену стратегію «Від ферми до виделки» в українській інтерпретації – «Від лану до столу». До 2030 р. ця стратегія передбачає такі важливі пункти:

- скорочення використання небезпечних пестицидів на 50%;
- скорочення використання антибіотиків у тваринництві на 50%;
- розширення органічного виробництва до 25% від загального;

- зменшення використання добрив на 20%.

Розробка українського законодавства в рамках імплементації норм «Європейського зеленого курсу» має враховувати:

- стан поточного розвитку аграрної галузі (як і всіх інших галузей економіки, яких це може стосуватися) та передбачати перехідні етапи;
- рівень готовності українських виробників і відповідні програми державної підтримки для тих, кому вона справді потрібна;
- визначених відповідальних осіб в органах влади, які з практики розуміються на дієвих механізмах та інструментах реалізації заходів в рамках «Європейського зеленого курсу», а також запрошених фахівців з ЄС, які безпосередньо займалися чи продовжують займатися вдосконаленням законодавства ЄС у рамках «Європейського зеленого курсу» [3].

Така політика означає перспективу оновлення законодавства євроінтеграційних законів щодо переліку зареєстрованих препаратів до 2030 р.

Слід зауважити, що в рамках реалізації «Європейського зеленого курсу» Європарламент вирішив, що відтепер 30% прямих дотацій фермерам спрямують на екологічні програми. Для того, щоб отримати цю частку дотацій, фермери мають перебудувати свою модель бізнесу й мінімізувати шкоду для екології. Також 35% аграрного бюджету в ЄС спрямують на збереження навколишнього середовища на сільських територіях. 10% від земель сільськогосподарського призначення європейські парламентарі пропонують перепрофілювати під зелені насадження, невеликі водойми. А це означає, що ця земля вже не використовуватиметься в агровиробництві.

Вважаємо, що перспективними шляхами удосконалення управління розвитку сільських територій України є реалізація проектів та програм аграрного сектору за міжнародної підтримки розвинених країн світу.

Що стосується агропромислового сектору, то на сьогодні існує три моделі страхування залежно від ролі держави [4]:

- європейська (ФРН, Англія) – держава використовує лише адміністративні засоби впливу на ринок. Натомість саморегулювання страхової сфери відбувається за ринкових умов та пасивної участі держави;
- американська (США, Канада) – уряд бере зобов'язання виконувати функції страхування сільськогосподарської діяльності;
- змішана (Іспанія, Франція, Італія) – формування інфраструктури системи страхування та забезпечення оптимального рішення державних завдань.

Вважаємо, що для України більш підходить американська модель, тобто коли саме держава бере зобов'язання виконувати функції страхування сільськогосподарської діяльності.

Таблиця 1.4

Умови ефективного функціонування ринку

Умова	Пояснення
Наявність різних форм власності	наявність та взаємодія на ринку економічних суб'єктів різних форм власності
Захищеність перед законом	однакова захищеність перед законом та рівні права для функціонування підприємств різної форми власності;
Свобода підприємництва	свобода підприємництва, яка забезпечує вільний вибір форм, методів ведення підприємницької діяльності, а також виду бізнесу (товарів, послуг);
Свобода вибору	свободу вибору як для споживача (чий товари купувати, так і для виробника (як обирати постачальника ресурсів);
Здорова конкуренція	наявність здорової конкуренції на ринку, що є мотиваційним механізмом для виробників продукції та послуг, виробляти продукцію кращої якості за конкурентними цінами;
Контроль з боку держави	контроль з боку держави за виробництвом якісної продукції та використанням законних форм ведення бізнесу, за необхідності втручання антимонопольного комітету;
Підтримка з боку держави	підтримка з боку держави тих галузей економіки, що несуть відповідальність за продовольчу та соціальну безпеку країни;
Наявність розвинутої інфраструктури	наявність розвинутої інфраструктури, що забезпечує логістичні, комунікаційні, фінансові та інші потреби для ефективного ведення бізнесу.

Складено автором за [5, с. 189]

Розбудова ринку, його ефективне функціонування та подальший розвиток є критичними для стабільного економічного зростання та процвітання суспільства. Для досягнення цих цілей необхідно створити сприятливі умови, які сприяють розвитку ринкових відносин та підтримці підприємництва (табл. 1.4).

Однією з найважливіших умов для розбудови ринку є наявність стабільного правового регулювання. Це означає наявність чітких правил гри, законів і регуляторних механізмів, які забезпечують захист прав інвесторів, підприємців і споживачів. Крім того, ефективне регулювання допомагає запобігти зловживанням, корупції і недобросовісним діям на ринку, забезпечуючи його чесність і прозорість.

На ринку також необхідна конкуренція, яка стимулює підприємства до постійного вдосконалення своїх товарів і послуг, зниження цін і покращення якості. Антимонопольне законодавство, яке обмежує концентрацію ринку в руках небагатьох гравців, допомагає забезпечити рівноправні умови для всіх учасників ринку і підтримувати здорову конкуренцію.

Розвиток інфраструктури є ще однією важливою передумовою для ефективного функціонування ринку. Забезпечення доступу до транспортних мереж, комунікаційних систем, енергетичних ресурсів і сучасних технологій допомагає зменшити витрати на виробництво і постачання товарів, полегшує торгівлю і збільшує мобільність ринку.

Нарешті, освіта і розвиток людського капіталу є ключовим фактором успіху ринку. Інвестування у навчання, підвищення кваліфікації працівників і розвиток науково-дослідницької бази сприяють інноваціям, розвитку нових технологій і підвищенню продуктивності.

Висококваліфікована робоча сила здатна впроваджувати сучасні методи виробництва, сприяти інноваціям і підтримувати конкурентоспроможність на ринку. Тому інвестиції в освіту, забезпечення доступу до якісної освіти і навчальних програм, а також підтримка дослідницької діяльності і розвитку технічних навичок стають важливими факторами для розбудови майбутнього ринку.

Крім того, необхідною умовою для розвитку ринку є стабільна макроекономічна ситуація. Інфляція під контролем, стабільна валютна політика і управління фінансовими ризиками сприяють довірі учасників ринку і збереженню стабільності цін, що є важливим для планування та прийняття рішень у бізнесі.

Зовнішнє середовище також має значний вплив на розвиток ринку. Відкритість до зовнішньої торгівлі, належне регулювання міжнародних

торговельних угод і сприяння експорту сприяють розширенню ринків збуту для місцевих підприємств і сприяють залученню іноземних інвестицій.

Нарешті, ефективна комунікація і сприятливий діловий клімат також є необхідними складовими розвитку ринку. Забезпечення доступу до інформації, розробка електронних платформ і засобів комунікації сприяють обміну ідеями, встановленню контактів і залученню нових можливостей для бізнесу.

Узагальнюючи необхідно відмітити, що розбудова, ефективне функціонування та подальший розвиток ринку вимагають комплексного підходу та створення сприятливих умов. Це охоплює стабільне правове регулювання, конкуренцію, розвиток інфраструктури, інвестиції в освіту і розвиток людського капіталу, макроекономічну стабільність, зовнішню торгівлю, ефективну комунікацію і діловий клімат. Тільки забезпечивши ці умови, можна створити сильний і конкурентоспроможний ринок, який буде сприяти економічному зростанню, залученню інвестицій, творчості та інноваціям.

Регіональний ринок будь-якої продукції ототожнюється з певними територіальними обмеженнями, потенційними обсягами збуту продукції (в залежності від кількості жителів цього регіону та потреб у товарі та купівельної спроможності споживачів) та каналами розподілу (фірмова торгівля, співпраця з посередниками) через які планується реалізація планується реалізація продукції.

На думку Попадинець Н.М., попит на регіональному ринку споживчих товарів «...проявляється у формі просторово розподілених потреб населення регіону, виражених у грошовій формі» [6, с. 18], що в свою чергу спонукає виробників до виробництва товарів різної цінової категорії відповідно до купівельних можливостей різних верств населення. Ціни на регіональному ринку споживчих товарів суттєво відрізняються залежно від популярності та густоти заселення населеного пункту: місто (невелике місто, обласний центр, село).

Реальним показником ефективності функціонування регіонального ринку є платоспроможний попит на продукцію, який формується під рядом чинників (рис. 1.1).

Платоспроможний попит на продукцію формується під рядом чинників, серед яких важливо враховувати змінність споживчих смаків, демографічні та соціокультурні зміни, підвищення свідомого ставлення до власного здоров'я у споживачів і нові тенденції у харчуванні. Вра-

хування цих факторів дозволяє адаптувати виробництво до попиту, стимулювати інновації та впровадження нових продуктів на ринку.

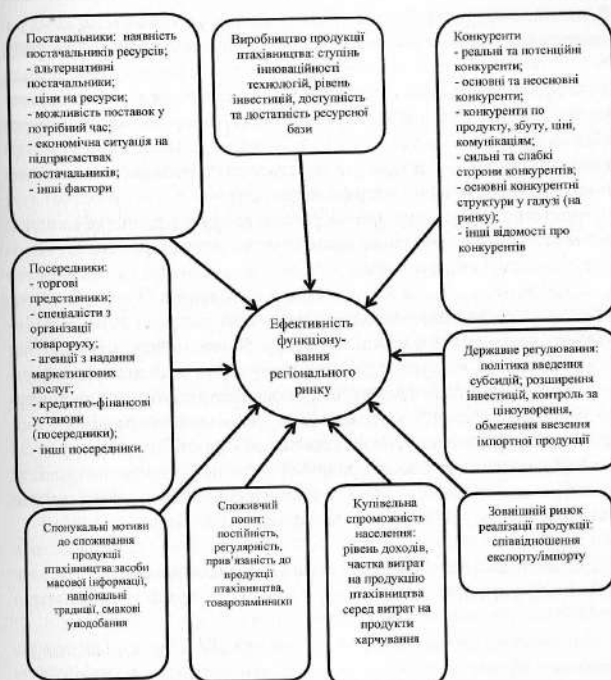

Рис. 1.1 Ефективність функціонування регіонального ринку
Джерело: складено автором

Одним із важливих аспектів забезпечення платоспроможного попиту є висока якість продукції. Споживачі все більше орієнтуються на якість, безпеку та етичні стандарти виробництва. Тому, підприємства повинні забезпечувати стандартизацію та сертифікацію своєї продукції,

а також вдосконалювати процеси вирощування та утримання птахів, що дозволить виробляти якісну та безпечну продукцію відповідно до вимог споживачів.

Додатковою складовою успішного розвитку регіонального ринку є маркетингова стратегія. Підприємства повинні добре розуміти потреби своїх цільових аудиторій, проводити аналіз ринку та конкурентів, розробляти ефективну рекламну кампанію, а також будувати довгострокові партнерські відносини з постачальниками та роздрібними торговими мережами.

Крім того, розвиток регіонального ринку птахівництва вимагає постійного професійного розвитку фахівців у галузі.

Пріоритетність розвитку продовольчого ринку в регіоні регулюються двома основними факторами: наявністю ресурсів (сировинних, енергетичних логістичних, трудових), попиту на продукцію та важливістю продукції для забезпечення життєдіяльності людини.

Ефективність функціонування регіонального ринку залежить від рівноважності попиту та пропозиції на ринку. В свою чергу виробництво продукції залежить від умов реалізації продукції: різноманітності форм посередництва реалізації продукції та умов співпраці, поведінки конкурентів на ринку, державної підтримки галузі, можливостей реалізації продукції як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку. Попит на продукцію теж формується під впливом ряду чинників: це і фізична доступність продукції (діяльність посередницьких організацій), спонукальні мотиви до споживання продукції, купівельна спроможність населення.

1.2 Умови забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів та ключові ланки стратегій їх розвитку

Формування та діяльність механізму реалізації соціально-економічної політики обумовлюється неупередженими потребами та тенденціями соціального розвитку. Саме необхідність та тенденції визначають структуру механізму, складання та використання його компонентів. За своєю сутністю механізм реалізації соціально-економічної політики є непростю системою інституційних та неінституційних суб'єктів соціально-економічного життя, взаємодія яких дозволяє трансцендентно зрозуміти та оформити розвиток населення, суб'єктів господарювання, органів національної влади та регіонального рівнів, підготувати соціально-економічну стратегію та організувати скоординовану предмет-

но-практичну діяльність державних органів, інститутів громадянського суспільства та громадян щодо її реалізації на підставі наявної нормативно-правової бази.

Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів визначається комплексом заходів з використанням фінансових інструментів. Між органами державної влади та управління, обласними державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування виникають економічні відносини, які проявляються в реалізації повноважень щодо організації бюджетної системи, а також у державній регіональній економічній політиці щодо перерозподілу ресурсів для здійснення соціальних гарантій населенню, фінансування різних сфер економічної діяльності та інших заходів.

В умовах фінансової децентралізації соціально-економічному розвитку регіонів сприяє така підгрупа фінансових інструментів, як бюджетна (у тому числі фіскальна).

У свою чергу для забезпечення соціально-економічного розвитку регіону бюджетно-видаткова політика використовує прямі, а податкова – непрямі методи. В свою чергу кожні зазначені методи можуть безпосередньо або опосередковано впливати на економіку регіону.

Для підтримки регіонального розвитку державою було реалізовано 52 програми у 2022 році. На реалізацію цих програм розвитку із бюджету було виділено 150 млрд. грн. Головною метою таких програм є саме підтримка та розвиток регіональних територій (рис. 1.2).

Забезпечення соціально-економічного розвитку економіки є важливою задачею для держави та органів місцевого самоврядування. Враховуючи дані попередньо проведених досліджень можна виділити ряд заходів і стратегій, які будь-які направлені на підтримку сталого розвитку регіону:

- розробка та впровадження ефективної економічної політики, яка сприяє зростанню ВВП, створенню робочих місць та залученню інвестицій на рівні регіонів;
- забезпечення стабільності фінансової системи та бюджету, що дозволяє уникнути фінансових криз у регіонах;
- розширення внутрішнього ринку та споживчого попиту, що збільшує збільшення обсягу виробництва і збуту товарів і послуг;
- інвестиції в освіту і навчання, що неможливе підвищити кваліфікацію працівників та підготувати їх для сучасної економіки;
- здійснення соціальної політики, створення нових робочих місць і зменшення безробіття у регіонах;

— збереження природних ресурсів та зменшення негативного впливу на екологічний стан регіону;

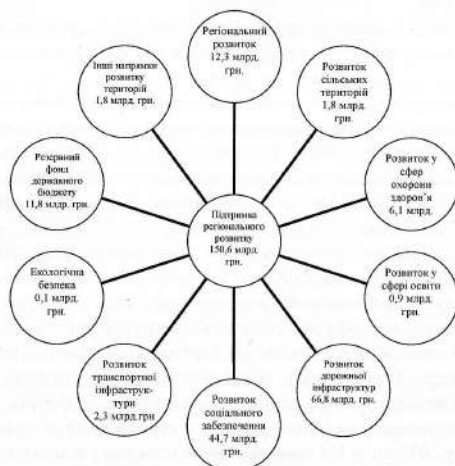

Рис. 1.2 Державна підтримка розвитку регіональних територій у 2022 році

Джерело: побудовано автором за даними [131]

При формуванні соціально-економічної політики неминуче постає питання пріоритетів соціально-економічної політики, тобто соціально-економічних завдань, які визнаються суспільством як на даному етапі його розвитку як найбільш нагальні та невідкладні, що потребують першочергового рішення (тактичні, або короткострокові пріоритети), так і на етапі довгострокового розвитку (стратегічні пріоритети).

Принцип пріоритетності у соціально-економічному розвитку суспільства активно використовується практично у всіх країнах світу, у тому числі високорозвинених.

Тактичні та стратегічні пріоритети визначаються в ході організації та управління економічними системами всіх рівнів. Під пріоритетними напрямками розуміються такі напрями соціально-економічної політики,

які будуть стимулювати розвиток та покращення місцевого самоврядування в контексті адміністративної реформи.

В Україні місцеве самоврядування визнається правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. Це положення Конституції деталізував Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [7], в якому зазначається, що таке місцеве самоврядування в Україні. Основи місцевого самоврядування в Україні були закладені в законодавстві 1990-1992 років, проте не одержали в цей час свого конституційного закріплення.

Конституція України від 28 червня 1996 року конституційно закріпила існування місцевого самоврядування в Україні і визначила в загальних рисах повноваження його органів, що є гарантією незворотності процесу зміцнення позицій місцевого самоврядування (рис. 1.3).

Традиційні економічні показники, такі як валовий внутрішній продукт (ВВП) та обсяг промислового виробництва, не відображають повністю соціально-економічний розвиток та добробут населення. Важливим є врахування соціальних цінностей, пріоритетів різних груп населення та інших факторів, що впливають на якість життя.

Показник якості життя населення може включати різноманітні показники, такі як доступ до освіти, охорони здоров'я, житлової інфраструктури, екологічного середовища, рівня безпеки, соціального захисту, культурних можливостей та інших. Ці показники можуть бути виміряні конкретними числовими значеннями, індикаторами або іншими методами оцінки.

Врахування якості життя населення при визначенні пріоритетів розвитку допомагає зорієнтувати суспільство на досягнення найважливіших соціально-економічних цілей. Це означає, що розвиток освіти, науки, культури та інших галузей не є відрахуванням з соціального блага, а є інвестиціями в якість людського потенціалу та розвиток суспільства в цілому.

Оцінка якості життя населення є складним завданням, оскільки включає багато аспектів і показників. Вона вимагає систематичного збору даних, аналізу та моніторингу, щоб визначити тренди, прогнозувати розвиток та приймати обґрунтовані рішення.

Загалом, використання комплексного показника якості життя населення сприяє збалансованому та сталому розвитку суспільства, орієнтованому на досягнення максимального благополуччя для всіх громадян.

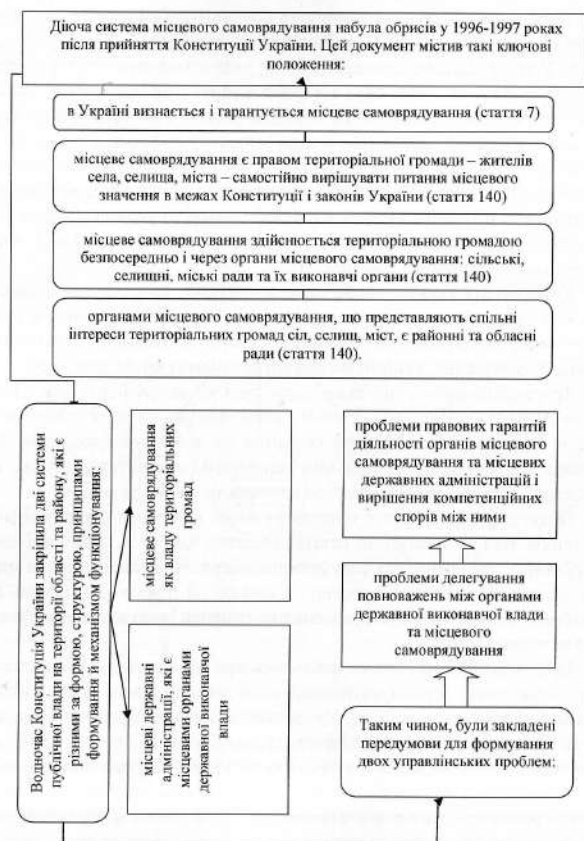

Рис. 1.3 Структура функціонування місцевого самоврядування в Україні
Джерело: розробка автора

Необхідно порвати з економізмом і просувати регулюючу діяльність, враховувати всі складові елементи економіки, щоб вона служила щастю людей, а не тільки зростання продуктивності, рентабельності та конкурентоспроможності.

На зміну суто економічним валовим показникам має прийти новий, складніший і повніший критерій – «якість життя населення», компонентами якого є низка соціально-економічних факторів, до складу яких входить велика кількість різних соціально-економічних показників або індикаторів, у тому числі й раніше використовувані традиційні економічні показники.

Регіональні бюджети здійснюють грошове фінансування майна, впровадження місцевих направлених програм, розвиток виробничих установ, підприємств, які перебувають у підпорядкуванні [8].

Якість життя відображає задоволеність людей наданими ним матеріальними та духовними благами, відображає забезпеченість, комфортність, зручність життєвих умов, їхню пристосованість до сучасних вимог, безболісність та тривалість життя. Простіше кажучи, якість життя – це наскільки добре живеться людям. Дане інтегральне поняття активно використовується у міжнародній практиці, особливо при зіставленні рівнів економічного та соціального розвитку країн. Так, Світовим банком випускається щорічник, у якому у системі показників для міжнародних зіставлень є група показників, що характеризує якість життя.

Система інтегральних показників, що характеризують якість життя населення, у світовій практиці зустрічається у різних формах. Цікавою є система показників, запропонована Н.В. Дроновою [9], І.М. Ваховичем [10], В.С. Бойченко [11] (табл. 1.5).

У такому разі, використовуючи цю систему інтегральних показників, що характеризують цільову функцію «якість життя населення», процес формування соціально-економічної політики може бути представлений у вигляді сукупності робіт, які слід виконувати у певній послідовності (рис. 1.4).

Формування соціально-економічної політики торкається інтересів практично всіх громадян та підприємств регіону, визначає майбутнє його розвитку. Це надто важливе питання, щоб довіряти його виключно чиновникам.

Таблиця 1.5
Система інтегральних показників, що характеризують цільову функцію «якість життя населення»

Аспекти поняття «якість життя населення»	Інтегральні поняття, що характеризують виділені аспекти
Добробут	Доходи, ділова активність
Здоров'я	Тривалість життя, захворюваність, травматизм, шкідливі уподобання (алкоголізм, наркоманія, тютюнопаління, проституція та ін.), заняття фізкультурою та спортом, достатнє та раціональне харчування, організація відпочинку та лікування
Утворення	Дошкільна освіта, загальна середня освіта, середня та вища, спеціальна освіта, підвищення кваліфікації персоналу.
Житлові умови	Забезпеченість житлом, якість житла, благоустрій та інфраструктура території житлового фонду
Духовне життя та культура	Розвиток релігійної та духовної самосвідомості населення, пропаганда моральних цінностей релігії, розвиток літератури та мистецтва, книжкова справа, театр та інші видовищні заклади, художня самодіяльність та народні промисли
Забезпеченість товарами та послугами	Номенклатура товарів та послуг, що надаються, у тому числі місцевими виробниками та з імпорту; якість товарів та послуг, ціни
Соціальне забезпечення	Пенсії, посібники, допомога малозабезпеченим та інвалідам
Екологія	Контроль за станом та захист довкілля, утилізація відходів, відновлювальні природоохоронні заходи
Безпека	Злочинність, безпеку на виробництві, безпеку транспортних засобів, безпеку на дорогах, безпеку житла, захист від тероризму, захист від стихійних лих та ін.
Права людини	Дотримання конституційних прав людини

Джерело: розроблено автором на основі джерел: [12, 13]

Державні замовлення є одним із бюджетних методів безпосереднього впливу на соціально-економічний розвиток регіону. Зазвичай їх визначають за допомогою таких бюджетних інструментів, як закупівля і постачання продукції для державних потреб, що здійснюються державними замовниками на території держави за рахунок бюджетних джерел фінансування, а також державних позабюджетних фондів (рис. 1.5).

Формування соціально-економічної політики

- Визначається система показників, що характеризують якість життя населення муніципального освіти.
- Визначається фактичне значення показників якості життя муніципального освіти.
- Визначається рівень якості життя диференціальними методами та відхилення фактичних значень від показників, прийнятих за основу (значення соціальних показників, досягнуті у попередньому періоді, загальнодержавні, міжнародні стандарти).
- Виявляються причини негативних і позитивних відхилень фактичних значень показників якості життя муніципального освіти показників, прийнятих за основу.
- Визначаються резерви (можливості) покращення показників якості життя за рахунок усунення виявлених негативних причин та використання позитивних факторів.
- Визначаються можливості покращення якості життя населення муніципального освіти за рахунок бюджетних коштів.
- Визначаються можливості покращення якості життя населення муніципального освіти за рахунок позабюджетних коштів.
- Визначаються можливості покращення якості життя населення за рахунок залучених, позичкових коштів.
- Встановлюються цільові значення показників якості життя населення з урахуванням усіх реальних можливостей та обмежень.
- Визначається загальний розмір фінансових та матеріальних засобів, необхідних для досягнення цільових значень показників якості життя населення муніципального освіти.
- Формуються умови, сприятливі задля досягнення цільових значень показників якості життя населення. Проводиться правова (законодавча) інформаційна, технічна, кадрова підготовка практичної реалізації розробленої соціально-економічної політики.
- На заключному етапі перевіряється готовність до реалізації розробленої соціально-економічної політики муніципального освіти, приймаються рішення щодо її практичної реалізації.

Рис. 1.4 Сукупність робіт процесу формування соціально-економічної політики щодо покращення інтегральних показників

Джерело: розробка автора

Рис. 1.5 Ряд найважливіших функцій в економіці регіону державного замовлення

Джерело: розробка автора

Такі закупівлі відображають процес придбання матеріальних і нематеріальних благ в умовах конкуренції між зацікавленими постачальниками товарів або послуг з метою раціонального витрачання державних коштів. Вони дозволяють управляти матеріальними потоками за умови відповідності їх ринковим відносинам, забезпечуючи матеріальним наповненням заходи, спрямовані на вирішення загальних регіональних програм.

Управління соціально-економічним розвитком регіонів за рахунок регулювання податкових надходжень до місцевих бюджетів спирається на методи безпосереднього й опосередкованого впливу податкової політики на діяльність територіальних громад.

Визначення перспектив соціально-економічного розвитку та формування пріоритетних напрямів соціально-економічної політики має мати надійне наукове обґрунтування. Це передбачає залучення до цього процесу наукової спільноти, авторитетних науково-дослідних та експертних інститутів, а також населення та суспільно-політичних організацій. Не можна забувати і про те, що потрібна також чітка правова регламентація цього процесу.

Використання бюджетно-видаткових інструментів на регіональному

рівні спрямовується на розвиток і підтримку суспільного виробництва відповідно до суспільних потреб та цілей модернізації і соціально-економічного розвитку території. Але воно є недостатнім у зв'язку з регіональними відмінностями, які існують між адміністративно-територіальними одиницями і визначити які можуть тільки органи влади місцевого рівня. Інструменти податкової політики держави сприяють не тільки наповненню коштами бюджетів різних рівнів, але й спрямовані на формування фінансової самодостатності регіонів, стимулювання темпів економічного зростання на місцевому рівні, забезпечення населення регіону суспільними благами. Їх ефективне використання базується на створенні чітких та прозорих взаємовідносин між державним та місцевими бюджетами. Для визначення напрямів такого використання доцільним є визначення особливостей фінансової децентралізації, що припускає зростання обсягів доходів бюджетів як на рівні держави, так і на рівні регіонів шляхом збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування в їх соціально-економічному розвитку.

1.3 Нормативно-правова база соціально-економічного розвитку регіонів в умовах цифрових трансформацій

Найвні методологічні підходи управління науково-технічними перетвореннями орієнтовані на генеральну виразну прив'язку до галузей промисловості, великих промислових компаній, які здійснюють пошук і насадження нових науково-технічних висновків в галузі виробництва продукції, нових матеріалів заради переваги місцевої (нішевої) конкурентоспроможності за допомогою приватних джерел фінансування або позичкових коштів.

При цьому механізми взаємодії з національним (регіональним) рівнем з питань управління процесами науково-технічних змін зав'язуються тільки якщо дотримуватися умова підключення компаній в державну (відомчу) програму розвитку та отримання можливостей фінансування після акредитив коштів бюджету.

Практично у всіх інших випадках, стратегії (програми) соціально-економічного розвитку лише на рівні ареалів передбачають науково-технічні зміни опосередковано, на основі сформованих трендів розвитку областей у вигляді прогресивної продуктивності праці та інвестицій у акціонерний капітал, без чіткого зображення про наміри індустриальних компаній після зміни технологій виробництва, переходу на шостий

електронно-технологічний уклад, конкурентному позиціонуванню бізнесу на світових та національних товарних ринках.

Незважаючи на різноспрямованість щодо інноваційно-технологічної ініціативності ресурсно-сировинного та інформаційно-комунікаційного секторів економіки регіону, ефективність їх впливу на формування нових товарних ринків абсолютно однакова (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Частка новітніх впроваджень та інновацій, що впливають на товарний ринок в Україні

Перепозиціонування на товарних ринках	Добувні, обробні виробництва, виробництво та розподілення електроенергії, вугілля та води, %	Зв'язок, діяльність, пов'язана з використанням обчислювальної техніки та інформаційних технологій, %
Впровадження товарів на нові ринки збуту, нові групи споживачів	1,8	2,0
Впровадження товарів на нові географічні ринки	1,9	2,1

Джерело : згруповано автором на основі джерел [14]

Зростання тенденцій зниження інноваційної ініціативності в ресурсно-сировинному секторі (при значних розмірах фінансування порівняно обробного сектора), упорядкованість на внутрішній ринок (частка інноваційної продукції регіону, реалізованої на внутрішньому ринку зросла з 91,8% у 2020 р. до 99,5% у 2021 р.) та невелика питома вага продукції, що має значні науково-технічні зміни (2,1% у 2021 р.), дозволяють зробити висновки про наростання загроз з боку зовнішніх ринків, що загострюються під впливом глобальних викликів, що викликає необхідність зміни форматів регіонального управління та механізмів взаємодії з бізнесом.

Вивчення специфік впливу глобальних закликів на регулювання науково-технічними перетвореннями сировинних регіонів дозволило довести потребу зміни форматів та механізмів регіонального управління: необхідність зміни концепції та технологій регіонального управління у зв'язку з впливом умов глобальних викликів.

Таблиця 1.7

Вплив «глобальних викликів» на зміну концепції регіонального управління технологічним розвитком регіону

Демографічні фактори	
Технології виробництва товарів; технології матеріалів	Концепція та технології регіонального управління
Створення нових препаратів та біопродуктів, що продовжують рівень та якість життя (фармацевтичні, харчові: пробіотики, харчовий білок; функціональні) Технології виробництва продуктів, отримані методами глибокої переробки відходів	Зміна концептуального підходу від управління локальними виробництвами окремих видів продуктів до управління процесами, забезпечення та підтримки різноманітності внутрішнього споживчого попиту на економічно чисті продукти із сировини регіональних виробників
Перехід на ІТ-технології	
Технології виробництва нових матеріалів (аерогель, аерограф, нанокристали, наноаккумулятори, вуглецеві нанотрубки, фуллерени). Технології штучного фотосинтезу, вирощування органів Технології точного землеробства, штучного вирощування тваринного білка Технології робототехніки рухової активності уражених кінцівок	Переведення системи стратегічного управління регіоном на концепцію управління за моделлю «розумна спеціалізація», що забезпечує поєднання сценаріїв технологічного розвитку базових секторів регіональної спеціалізації (ресурсно-сировинний, інфраструктурний) та формування нових високотехнологічних та інноваційних секторів економіки регіону Технології регіонального управління для виконання функцій «серійних» технологічних підприємств» на основі створення та управління новими об'єктами інфраструктурного та інституційного забезпечення технологічного розвитку регіону

Джерело: розробка автора

Дослідження процесів взаємодії та взаємовпливу «глобальних викликів» технологічного формування світової економіки (технології матеріалів, схеми виготовлення продукції; технології регіонального управління) та внутрішніх процесів управління науково-інноваційною діяльністю на рівні регіонів дозволяє обґрунтувати необхідність зміни концепції та технологій регіонального управління для сировинних регіонів (табл. 1.7).

Негативний вплив демографічного фактора (збільшення показника смертності, Одеська область на 1 місці по захворюваності на онкологічні захворювання, а також старіння нації) активізує потребу в науково-технічних рішеннях продовження життя населення і зміни її якості після створення нових лікарських, харчових матеріалів: біопродуктів, харчових білків). У цих умовах технології і механізми регіонального управління повинні бути зорієнтовані не на локальні виробництва окремих видів продуктів або медикаментів, а на створення системи різноманіття екологічних чистих продуктів для внутрішнього споживчого попиту, що збільшують рівень життя населення регіону.

Достатньо принципову увагу необхідно надавати впорядкуванню та регламентації спрямованого призначення місцевих інвестицій, приймаючи до уваги їхнє грошове збільшення.

Регіональні бюджети здійснюють грошове фінансування майна, впровадження місцевих направлених програм, розвиток виробничих установ, підприємств, які перебувають у підпорядкуванні. За умов низького фінансування, яке прослідковується на більшій території держави, велика кількість приведених функцій є не лише чисто номінальними, а й зменшують покладені обов'язки на місцеві владні органи у вирішенні проблем соціального характеру [15, с.37].

Основними цілями цифрового розвитку України є:

забезпечення доступу до швидкого та надійного Інтернету: Цифрова інфраструктура, включаючи широкопasmовий Інтернет, є основою цифрового розвитку. Необхідно забезпечити доступ до швидкого Інтернету в усіх регіонах країни, включаючи сільські та віддалені райони.

розвиток цифрової освіти: Необхідно забезпечити високий рівень цифрової грамотності серед населення. Це включає навички використання комп'ютерів, Інтернету, програмного забезпечення та розуміння цифрових технологій.

стимулювання цифрової економіки: Необхідно створити сприятливі умови для розвитку цифрових технологій, стартапів та інноваційних

підприємств. Це може включати заохочення інвестицій у цифрові проекти, створення спеціальних економічних зон для цифрових компаній та розробку правового та регуляторного середовища для цифрової економіки.

забезпечення цифрової безпеки: Розширення цифрового простору також вносить нові виклики щодо кібербезпеки. Важливо розвивати заходи та політику, спрямовані на захист від кібератак, злочинів в сфері кібербезпеки та захисту особистих даних.

розширення електронного урядування: Впровадження електронних послуг та електронного урядування спрощує взаємодію громадян з державою та покращує ефективність державних послуг. Необхідно розширювати спектр електронних послуг та забезпечувати їх доступність для всіх громадян.

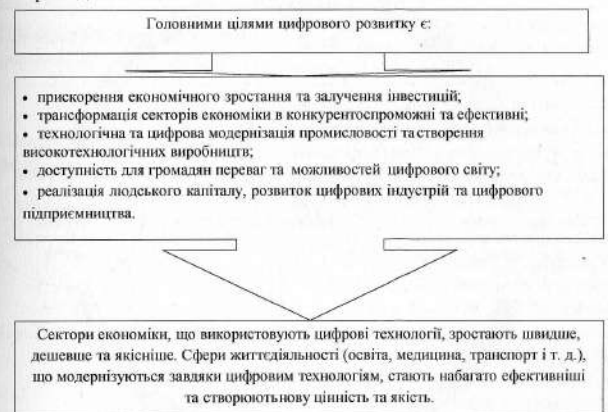

Рис. 1.6 Основні цілі цифрового розвитку та їх вплив на сектори економіки

Джерело: згруповано автором на основі джерел [17]

Ці цілі спрямовані на покращення якості життя населення, забезпечення рівномірного розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності України в глобальному цифровому середовищі. Важливо розробити стратегію та план дій для досягнення цих цілей, враховуючи

особливості української економіки та суспільства. Відповідно до «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» [16] визначаються основні цілі цифрового розвитку рис. 1.6.

На рисунку зображено основні цілі цифрового розвитку України та їх вплив на сектори економіки і сфери життєдіяльності. Як і самому визначенні поняття так і серед основних цілей цифровізації є прискорене економічне зростання, в результаті збільшується інвестиції. Більшість авторів концепції цифровізації прогнозують позитивний її вплив розвиток суспільства і економіки (рис. 1.7).

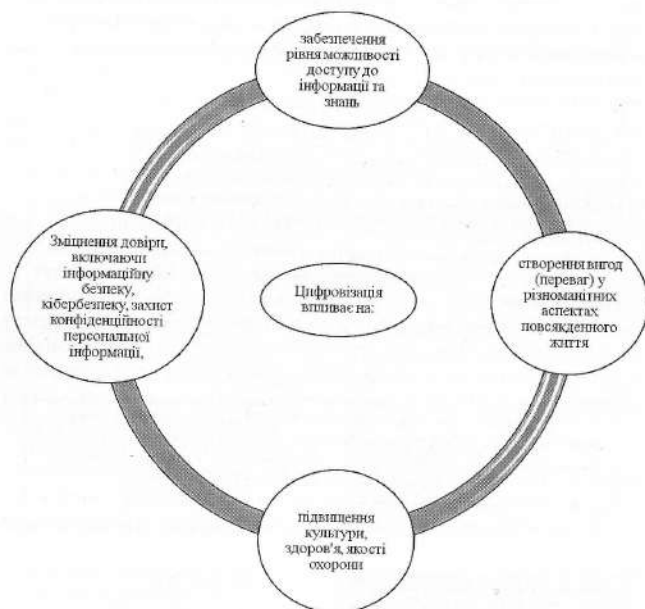

Рис. 1.7 Вплив цифровізації на економіку та суспільство
Джерело: згруповано автором на основі джерел: [18, 19]

Отже, досліджуючи теоретичні підходи до визначення сутності поняття «цифровізація» необхідно відзначити, що науковці та економісти трактують його по-різному.

При цьому необхідно забезпечити перехід від фінансової підтримки конкретних регіонів до вирішення системних проблем їх самозабезпечення. Розглянувши механізм фінансового забезпечення, формуються головні принципи забезпечення функцій місцевого самоврядування (табл. 1.8) [20].

Таблиця 1.8
Принципи фінансового забезпечення функцій місцевого самоврядування [21]

Принцип	Сутність
Принцип взаємозв'язку і послідовності забезпечення функцій	Функції на кожному етапі реалізації мають бути розподілені за групами вирішуваних завдань
Принцип наропування фінансових ресурсів	Необхідно забезпечити відтворення ресурсів по ходу реалізації функцій, тобто можливість використовувати на подальших етапах ресурси, що утворилися на попередніх етапах
Принцип економії ресурсів	У процесі реалізації функцій важливо, щоб ефект при цьому був ширший, ніж безпосереднє виконання програмних завдань. Йдеться про створення загальних сприятливих соціальних, технологічних, інституційних і організаційних умов, які підвищують ефективність економіки та соціальної сфери зокрема [32]
Принцип інфраструктурного забезпечення	Ефективність фінансового забезпечення функцій місцевого самоврядування визначається змінами в організаційній та інституційній сферах

Соціально-економічна ситуація в Україні переконує, що причини нерівномірного фінансового забезпечення країни мають регіональний

характер і диференційовані таким чином: територіальна концентрація продуктивних сил і банківського капіталу в небагатьох високо урбанізованих зонах; чітка диференціація за рівнями грошової насиченості, коливання рівня і форм зайнятості, економічна відокремленість; відцентрові тенденції і сепаратизм; корупція інститутів і влади, територіальний і галузевий монополізм та ін. [22].

У радянські часи політика регіонального розвитку спрямовувалася на вирівнювання рівнів соціального та економічного розвитку територій. Однак, зараз в Україні відсутній системний, стратегічний напрямок управління регіонами, що ускладнює проблему нерівномірності регіонального розвитку.

Елементи управління регіональною системою, які ви згадуєте, такі як надання субсидій та гарантій, розвиток територіальної інтеграції, фінансування інвестиційної діяльності, сприяння в ринків збуту продукції та стимулювання розвитку ділового середовища, можуть сприяти зменшенню розбіжностей у розвитку регіонів.

Для досягнення цих цілей важливо розробити системний підхід до реформування системи управління регіонами, зосередившись на стратегічному плануванні та координації дій. Крім того, важливо забезпечити прозорість, ефективність та відповідальність в управлінні регіонами, а також стимулювати розвиток інновацій, підприємництва та цифрових технологій.

Цілеспрямоване реформування системи управління регіонами та здійснення необхідних економічних, соціальних та інфраструктурних заходів може сприяти зменшенню нерівностей у розвитку регіонів України та покращенню життя населення.

Фінансова децентралізація є важливим інструментом для стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Цей підхід широко застосовується в розвинених країнах світу, включаючи країни Європейського Союзу.

Політика ЄС спрямована на підтримку збалансованого розвитку регіонів. Згідно з Амстердамською угодою, держави-члени ЄС повинні працювати на подолання різниць у розвитку між регіонами та зменшення відставання найменш розвинених регіонів, зокрема сільських та прикордонних районів.

Фінансова децентралізація передбачає перерозподіл фінансових ресурсів між різними рівнями влади. Це означає, що більша частина доходів, отриманих від податків та інших надходжень, залишається в

регіонах, замість того, щоб бути централізованою на рівні центрального уряду. Це дає можливість місцевим органам влади використовувати ці ресурси для розвитку своїх регіонів, враховуючи їхні особливості та потреби.

Фінансова децентралізація також передбачає перерозподіл компетенцій між центральним урядом і місцевими органами влади. Це дозволяє місцевим органам самостійно приймати рішення з питань економічного розвитку, інвестицій, соціальної політики та інших аспектів регіонального розвитку.

Фінансова децентралізація сприяє створенню стимулів для місцевих органів влади залучати інвестиції, просувати економічний розвиток, створювати робочі місця та покращувати якість життя населення в регіонах. Вона також сприяє більш ефективному використанню ресурсів та забезпечує більшу відповідність рішень місцевим потребам.

Враховуючи зміни в геополітичних умовах та інтеграцію України до Європейського Союзу, аналіз практики стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів у розвинених країнах світу може бути корисним для обґрунтування використання фінансової децентралізації в Україні (табл. 1.9).

Розвиток відносин між державою та її регіонами у розвинених країнах супроводжується трансформацією основних цілей щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів у певні періоди часу. Протягом всього періоду існування ЄС основними напрямками його діяльності залишаються подолання нерівності між регіонами, посилення збалансованого їх розвитку на території ЄС та забезпечення рівних можливостей щодо їх соціально-економічного розвитку (Бориславська, Заверуха & Школик, 2012; Усков, 2012). Так, у 1994-1999 рр. цілі регіональної політики ЄС визначали напрями, наведені в табл. 1.9.

Пріоритетною вважалася перша мета щодо розвитку та коригування структури відсталих регіонів. На неї повинно було припадати не менш, ніж 75% від загального обсягу коштів, що проходять через відповідні структурні фонди. Ці суми спрямовували відсталим регіонам через різні види допомоги, насамперед підтримка надавалася підприємствам малого та середнього бізнесу, для підвищення якості інфраструктури, стимулювання залучення виробничих інвестицій, сприяння розвитку на місцевому рівні. Заходи, визначені в рамках всіх регіональних цілей, охоплювали в 1994-1999 рр. територію з 51% населення ЄС.

Таблиця 1.9

Цілі регіональної політики ЄС в 1994-1999 рр.

Цілі	Зміст
<i>Регіональна спрямованість</i>	
Мета 1	Сприяння розвитку та коригування структури відсталих регіонів
Мета 2	Конверсія регіонів, прикордонних районів або частин регіонів (у тому числі зон зайнятості та міських громад), серйозно постраждалих від промислового спаду
Мета 5б	Сприяння сільському розвитку за допомогою сприяння розвитку та коригування структури аграрних регіонів
Мета 6	Розвиток і перебудова структури регіонів з винятково низькою щільністю населення
<i>Загальнодержавна спрямованість для країн ЄС</i>	
Мета 3	Боротьба з безробіттям; полегшення вступу в трудове життя молоді та людей, витіснених з ринку праці; забезпечення рівних можливостей зайнятості чоловіків і жінок
Мета 4	Створення сприятливих умов для адаптації робітників до галузевих змін і змін у виробничих системах
Мета 5а	Сприяння сільському розвитку за допомогою прискорення перебудови структури сільськогосподарського виробництва в рамках реформи спільної сільськогосподарської політики

Джерело: [23]

З 2000 р. цілі регіональної політики ЄС було скорочено, у тому числі зарахунок їх об'єднання (табл. 1.10).

Як видно з даних, наведених у табл. 1.9, політика ЄС передбачає посилення соціально-економічного розвитку регіонів. Про це свідчить те, що порівняно з цілями, визначеними у 1994-1999 рр., перша мета практично не змінилася та залишається головною серед інших цілей регіональної політики держав-членів ЄС. Також не змінилися умови, за якими регіони можуть претендувати на додаткові кошти у формі фінансової допомоги ЄС. Однією з таких умов є обсяг ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, розрахований за попередні 3 роки. Він має становити не менше 75% від середнього значення цього показника за країнами ЄС.

Таблиця 1.10

Цілі регіональної політики ЄС з 2000 р.

Цілі	Попередні цілі	Зміст	Фонди
<i>Регіональна спрямованість</i>			
Мета 1	Без змін	Сприяння розвитку та коригування структури відсталих регіонів	Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд орієнтації і гарантій сільського господарства
Мета 2	Мета 2 + Мета 5б	Підтримка економічних і соціальних перетворень (конверсії) районів, що зіткнулися з проблемами структурного характеру	Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд
<i>Загальнодержавна спрямованість для країн ЄС</i>			
Мета 3	Мета 3 + Мета 4	Сприяння адаптації та модернізації політики і систем освіти, професійної підготовки, зайнятості	Європейський соціальний фонд

Динаміку зміни величини міжбюджетних трансфертів у державних та місцевих доходах за окремими країнами світу у 2015 р. порівняно з 2010 р. представлено на рис. 1.8 та 1.9.

Як видно з даних рис. 1.8 питома вага міжбюджетних трансфертів у доходах державного бюджету найбільше зростала у таких країнах, як Іспанія (до 2,45% у 2020 р.), Данія (до 1,13% у 2020 р.), Ізраїль (до 1,19% у 2018 р.), менше – в Ірландії (0,005% у 2015 р. та 2020 р.). Їх обсяг зменшувався у Франції (з 0,57% у 2015 р. до 0,35% у 2020 р.), Італії (з 0,96% у 2015 р. до 0,93% у 2020 р.), Люксембурзі (з 0,8% у 2015 р. до 0,68% у 2020 р.), Португалії (з 0,15% у 2015 р. до 0,09% у 2010 р.), Словаччині (з 0,03% у 2015 р. до 0,01% у 2020 р.), Словенії (з 0,14% у 2015 р. до 0,1% у 2020 р.) та Швейцарії (з 0,4% у 2015 р. до 0,3% у 2015 р.). В інших країнах (Великобританія та Угорщина) вона змінювалася незначно.

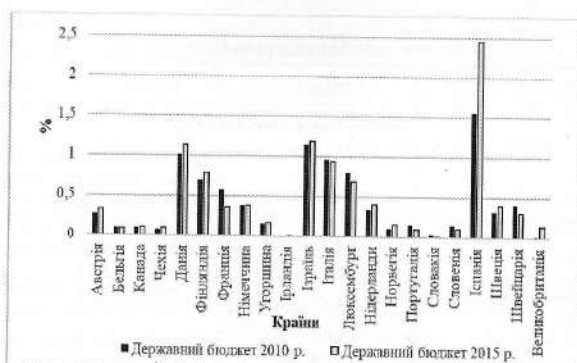

Рис. 1.8 Питова вага міжбюджетних трансфертів у загальному обсязі державних доходів окремих країн світу, %

Джерело: розроблено автором за даними (OECD Fiscal Decentralization Database).

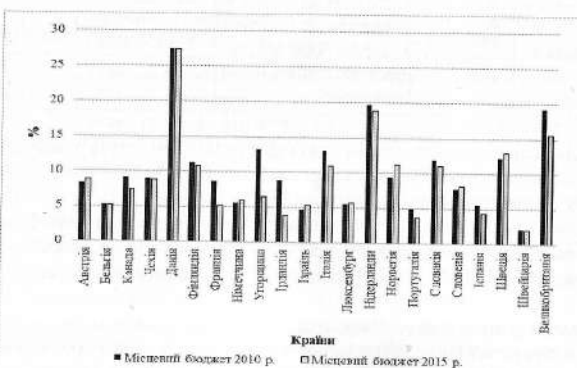

Рис. 1.9 Питова вага міжбюджетних трансфертів у загальному обсязі місцевих доходів окремих країн світу, %

Джерело: розроблено автором за даними (OECD Fiscal Decentralization Database).

Так, у багатьох країнах світу спостерігається спрямованість на використання інструментів, таких як місцеві податки та трансфери місцевим бюджетам, для стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Це відображено у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо фінансових джерел органів місцевої та регіональної влади.

Основні напрями стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів у контексті фінансової децентралізації включають:

Адаптація стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, враховуючи потреби місцевих громад і забезпечуючи ефективну діяльність органів влади та управління. Це може включати місцеві податки, державні субсидії та механізми фінансового вирівнювання.

Забезпечення певного рівня фінансової автономії місцевого самоврядування з метою соціально-економічного розвитку регіонів. Органи місцевої влади та управління повинні мати достатні власні фінансові ресурси, щоб вільно розпоряджатися ними при виконанні своїх повноважень та обов'язків.

Враховання особливостей розвитку кожної держави при вирішенні фінансових проблем органів місцевої влади та управління. Це охоплює структуру державного управління, територіальну організацію, розподіл повноважень між різними рівнями управління та традиції.

Доходи місцевих бюджетів і їх структура відрізняються у різних країнах світу і відображають рівень фінансової самостійності місцевого самоврядування та залежність регіонів від коштів з державного бюджету.

На основі аналізу зарубіжного досвіду запропоновано концептуальну схему стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації, представлену на рис. 1.10.

Відсутність рівномірного розвитку регіонів є об'єктивним процесом, який характерний не тільки нашій державі. Проте потрібно приймати до уваги сукупність визначальних властивостей даного процесу, його напрямки, розвиток та результат.

Ефективний підхід до стимулювання соціально-економічного розвитку регіону в умовах децентралізації має ґрунтуватися на чіткому розмежуванні функцій і повноважень між державними органами влади та органами місцевого самоврядування щодо формування та розподілення бюджетних коштів для реалізації покладених на них функцій, враховувати ступень фінансової самодостатності кожного регіону та його здатність самостійно забезпечувати власний соціально-економічний розвиток в процесі скорочення міжрегіональної диференціації.

Рис. 1.10 Схема стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації

Джерело: розробка автора

1.4 Інструменти впливу органів публічного управління на формування регіональних ринків

Органи публічного управління впливають на формування регіональних ринків в значній мірі. Їхні дії та регулятивна політика можуть мати безпосередній вплив на економічний розвиток, конкуренцію, інвестиції, структуру ринку та інші аспекти, які формують регіональні ринки.

Ось кілька способів, якими органи публічного управління можуть впливати на регіональні ринки (рис. 1.11).

Рис. 1.11 Засоби впливу на формування регіональних ринків

Джерело: складено автором

Регулювання: Органи публічного управління можуть встановлювати правила та норми, які регулюють діяльність підприємств і компаній на регіональному ринку. Це можуть бути правила стосовно забезпечення конкуренції, захисту споживачів, вимог до якості товарів та послуг, фінансової політики тощо. Ці правила можуть впливати на структуру ринку, рівень конкуренції та сприяти розвитку або зниженню бар'єрів для входу на ринок.

Економічна політика: Органи публічного управління можуть приймати рішення щодо фінансової політики, податків, тарифів та інших економічних інструментів, які впливають на бізнес-середовище та інвестиційний клімат у регіоні. Ці рішення можуть стимулювати розвиток певних галузей та підприємств, сприяти залученню іноземних інвестицій або спрямовувати ресурси на певні сектори економіки.

Розвиток інфраструктури: Органи публічного управління можуть грати ключову роль у розвитку регіональної інфраструктури, такої як транспортні мережі, енергетика, телекомунікації тощо. Відповідні інфраструктурні проекти можуть впливати на доступність регіонального ринку, знижувати транспортні витрати, поліпшувати логістичні зв'язки та сприяти розвитку бізнесу.

Стимулювання інновацій: Органи публічного управління можуть сприяти розвитку інноваційних галузей та технологій у регіоні. Це може включати надання фінансової підтримки стартапам, створення науково-дослідницьких центрів, залучення інвестицій у високотехнологічні галузі та створення сприятливого клімату для інноваційного підприємництва.

Регіональне планування: Органи публічного управління можуть розробляти та впроваджувати регіональні плани розвитку, які враховують потенціал регіону, його конкурентні переваги, природні ресурси та інші фактори. Ці плани можуть визначати пріоритетні напрямки розвитку регіональних ринків та спрямовувати інвестиції та ресурси на їхнє забезпечення.

Узагалі, органи публічного управління мають широкі повноваження та можуть використовувати різні інструменти для впливу на регіональні ринки. Ефективне управління та розумна регуляція можуть стимулювати стійкий розвиток регіональних ринків та сприяти підвищенню життєвого рівня населення у регіоні.

Державне регулювання відіграє ключову роль у формуванні регіональних ринків, забезпечуючи стійкий економічний розвиток та під-

тримку конкурентного середовища. Ця функція включає в себе широкий спектр заходів та інструментів, які спрямовані на забезпечення ефективного функціонування регіональних ринків і стимулювання їх розвитку.

По-перше, держава може встановлювати правила та норми, що регулюють діяльність підприємств на регіональному ринку. Це включає правила, спрямовані на забезпечення конкуренції, захист прав споживачів, стандарти якості товарів та послуг. Регулювання конкуренції допомагає запобігти зловживанню монопольного становища і сприяє розвитку різноманітності та інновацій на ринку.

По-друге, держава може впливати на регіональні ринки через фінансову політику та інші економічні інструменти. Вона може встановлювати податкові ставки, здійснювати податкові пільги для підприємств у певних галузях або регіонах, а також залучати інвестиції для стимулювання розвитку регіональних ринків. Ці заходи сприяють залученню капіталу та створенню нових робочих місць, що підтримує ріст підприємств та розширення регіональних ринків.

По-третє, держава може впроваджувати політику стимулювання інновацій та технологічного розвитку у регіональних галузях. Це може включати фінансову підтримку дослідницьких центрів, стартапів та інноваційних підприємств. Такі заходи сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку нових ідей та технологій, що сприяє конкурентоспроможності регіональних ринків у глобальному контексті.

Крім того, держава може займатися регіональним плануванням, що включає аналіз потенціалу регіону, визначення пріоритетних галузей та розвиток стратегій розвитку. Це дозволяє розподілити ресурси та інвестиції ефективним чином, забезпечуючи балансований розвиток різних секторів регіонального ринку.

Загалом, функція державного регулювання у формуванні регіональних ринків полягає у створенні сприятливого середовища для підприємства, стимулюванні конкуренції, залученні інвестицій, просуванні інновацій та розвитку інфраструктури. Ці заходи допомагають регіональним ринкам розкрити свій потенціал, створюють умови для стійкого росту та сприяють підвищенню життєвого рівня населення у регіоні.

Стан інфраструктури має суттєвий вплив на формування регіональних ринків. Якісна і розвинена інфраструктура створює необхідні умови для розширення бізнесу, підвищення ефективності виробництва та розвитку регіональних ринків. Ось кілька аспектів, які демонструють вплив стану інфраструктури на формування регіональних ринків:

Транспортна інфраструктура: Якісна мережа доріг, залізниць, портів, аеропортів та інших транспортних сполучень дозволяє забезпечити ефективну доставку товарів і послуг. Це сприяє розвитку логістичних ланцюгів, зменшенню транспортних витрат, збільшенню доступності товарів та послуг для споживачів. Розвинута транспортна інфраструктура також привертає інвестиції та підприємства до регіону, що сприяє росту регіонального ринку.

Енергетична інфраструктура: Надійне та ефективне постачання енергії є необхідною умовою для функціонування підприємств та розвитку регіональних ринків. Розвинена енергетична інфраструктура, включаючи електричні мережі, газопроводи, електростанції та інші джерела енергії, забезпечує надійне постачання енергії для виробництва, торгівлі та послуг. Вона також стимулює розвиток відновлювальної енергетики, що сприяє сталому розвитку регіонального ринку.

Інформаційна інфраструктура: Наявність швидкого та надійного доступу до інтернету та інших комунікаційних послуг є важливим фактором у формуванні регіональних ринків. Це дає змогу підприємствам здійснювати електронну комерцію, забезпечувати ефективний обмін даними, спілкування та взаємодію з клієнтами та партнерами. Розвинена інформаційна інфраструктура сприяє розвитку цифрових ринків, електронної торгівлі та інноваційних рішень.

Соціальна інфраструктура: Доступ до якісної освіти, охорони здоров'я, культурних та спортивних закладів, а також інших соціальних послуг є важливими факторами для привабливості регіону для проживання та розвитку бізнесу. Якісна соціальна інфраструктура залучає талановиті кадри, сприяє збереженню людського капіталу та створює сприятливі умови для розвитку різних галузей регіонального ринку.

Отже, стан інфраструктури безпосередньо впливає на формування регіональних ринків. Якісна та розвинена інфраструктура стимулює ефективність, ріст та розвиток різних галузей економіки, привертає інвестиції та сприяє конкурентному середовищу. Тому, важливо для держави та органів публічного управління приділяти належну увагу розвитку та підтримці інфраструктури для сприяння регіональним ринкам.

Органи державного управління можуть використовувати різні заходи та інструменти для стимулювання інновацій у суспільстві та економіці. Ось кілька способів, якими вони можуть це зробити:

Фінансова підтримка: Держава може надавати фінансову підтримку науково-дослідним інститутам, університетам, стартапам та інновацій-

ним підприємствам. Це може включати надання грантів, субсидій, позик або створення спеціальних фондів для фінансування досліджень, розробок та впровадження інноваційних проектів. Фінансова підтримка допомагає знизити фінансові ризики, пов'язані з інноваціями, і стимулює підприємства до введення нових технологій та ідей на ринок.

Інфраструктура для досліджень та розробок: Державні органи можуть інвестувати у створення та покращення науково-дослідницьких центрів, інкубаторів та інноваційних парків. Ці центри забезпечують доступ до спеціалізованого обладнання, лабораторій, технічних платформ та експертної підтримки, що допомагає науковцям, дослідникам та підприємствам реалізувати свої ідеї та розробки. Створення такої інфраструктури сприяє створенню сприятливого середовища для інновацій та сприяє їх комерціалізації.

Розробка інноваційної політики: Держава може розробляти та впроваджувати спеціальну інноваційну політику, яка включає правові, фінансові та регуляторні заходи. Це може включати створення інноваційних кліматичних зон, зниження податкових ставок для інноваційних підприємств, спрощення процедур патентної охорони та інші заходи, спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності. Розробка інноваційної політики створює стабільність та прозорість для підприємств та дослідників, що підвищує інтерес до розробки нових ідей та технологій.

Сприяння комерціалізації інновацій: Органи державного управління можуть допомагати в комерціалізації інновацій шляхом забезпечення доступу до фінансових ресурсів, ринків, мережі контактів та експертної підтримки. Це може включати створення технологічних парків, організацію виставок та ярмарків, де підприємці можуть презентувати свої інноваційні рішення та залучати потенційних інвесторів або клієнтів.

Навчання та розвиток кадрів: Держава може підтримувати навчальні програми та курси з інноваційного підприємництва, технологій та управління інноваціями. Це допомагає розвивати необхідні навички та знання для успішної реалізації інноваційних проектів та підтримує розвиток кадрів з інноваційної галузі.

В цілому, органи державного управління можуть стимулювати інновації, надаючи фінансову підтримку, розвиваючи інфраструктуру, розробляючи напрямки інноваційного розвитку.

Регіональне планування відіграє важливу роль у формуванні регіональних ринків, сприяючи сталому розвитку та ефективному використанню регіонального потенціалу. Його ціль полягає в створенні страте-

гічних напрямків розвитку регіону, координації ресурсів, забезпеченні збалансованого розподілу економічної активності та забезпеченні сталого економічного зростання. Ось деякі аспекти, які демонструють роль регіонального планування у формуванні регіональних ринків:

Визначення пріоритетних галузей розвитку: Регіональне планування допомагає визначити пріоритетні галузі, які мають конкурентні переваги та потенціал для розвитку в регіоні. Це дозволяє розподілити ресурси та інвестиції в економічно перспективні сектори, що сприяє стимулюванню попиту та пропозиції на регіональному ринку.

Планування інфраструктури: Регіональне планування включає розробку та реалізацію інфраструктурних проектів, таких як транспортні мережі, енергетичні системи, комунікаційні зв'язки та інші. Розвинена та ефективна інфраструктура створює сприятливе середовище для розвитку бізнесу та приваблює інвестиції до регіону. Це допомагає забезпечити доступність регіонального ринку, знизити транспортні витрати та поліпшити логістичні зв'язки.

Розвиток людського капіталу: Регіональне планування враховує розвиток людського капіталу як одного з ключових факторів успішного формування регіональних ринків. Це включає розробку освітніх програм, навчання та розвиток кадрів, що відповідають потребам пріоритетних галузей регіону. Розвинений людський капітал сприяє залученню талановитих фахівців, підвищує конкурентоспроможність підприємств та сприяє росту регіонального ринку.

Забезпечення економічної сталості: Регіональне планування сприяє забезпеченню економічної сталості регіону шляхом диверсифікації економіки та зменшення залежності від однієї галузі. Це допомагає знизити ризики та забезпечує більш стійке економічне зростання. Регіональне планування може сприяти розвитку нових галузей, розширенню малих та середніх підприємств та привертанню іноземних інвестицій.

Управління природними ресурсами: Регіональне планування враховує екологічні аспекти та стале використання природних ресурсів регіону. Це включає забезпечення екологічної збалансованості, ефективного використання водних, лісових, енергетичних ресурсів та інших природних багатств. Такий підхід дозволяє зберегти природу, забезпечити сталість економічного розвитку та створює конкурентні переваги для регіонального ринку.

Регіональне планування сприяє раціональному та збалансованому розвитку регіону, стимулює конкурентоспроможність регіональних

ринків, сприяє розвитку привабливості регіону.

Втручання держави в регулювання регіональних ринків є необхідним для забезпечення справедливості, ефективності та стабільності економічної системи. Ось кілька причин, які пояснюють необхідність державного регулювання:

Захист прав споживачів: Держава має відповідальність за забезпечення захисту прав споживачів на регіональних ринках. Це включає контроль за якістю товарів і послуг, інформування споживачів про їх права та обов'язки, а також запобігання шахрайству та обману споживачів. Регулювання допомагає забезпечити безпеку та довіру споживачів до регіональних ринків.

Забезпечення конкурентної середовища: Держава має важливу роль у забезпеченні конкуренції на регіональних ринках. Вона має контролювати антимонопольну діяльність, перешкоджати домінуванню монополій та встановлювати правила для захисту конкурентів. Конкуренція стимулює інновації, покращення якості товарів та послуг, а також забезпечує вигідні умови для споживачів.

Збалансований розвиток: Держава може втручатися в регулювання регіональних ринків з метою забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Вона може визначати пріоритетні галузі та сприяти їх розвитку, стимулювати інвестиції, підтримувати малі та середні підприємства, забезпечувати доступ до інфраструктури та інших ресурсів. Це допомагає зменшити регіональні нерівності та стимулює економічне зростання.

Фінансова стабільність: Держава відіграє роль у забезпеченні фінансової стабільності на регіональних ринках. Вона може контролювати фінансові установи, регулювати ринки цінних паперів та захищати інвесторів. Це сприяє зменшенню ризиків фінансових криз та забезпечує стабільність регіональної економіки.

Стимулювання інновацій: Держава може стимулювати інновації на регіональних ринках шляхом надання фінансової підтримки, створення сприятливого законодавчого середовища та підтримки науково-дослідницької діяльності. Інновації сприяють розвитку нових продуктів, технологій та ринків, що забезпечує конкурентоспроможність регіонів у глобальному масштабі.

Втручання держави у регулювання регіональних ринків має як позитивні, так і негативні аспекти (табл. 1.11).

Таблиця 1.11

Аргументи як «за», так і «проти» державного втручання

Аргументи «За» втручання держави:	Аргументи «Проти» втручання держави:
Захист споживачів: Державне регулювання може забезпечити захист прав та інтересів споживачів на регіональних ринках. Вона може контролювати якість товарів та послуг, надавати інформацію про продукти, а також встановлювати норми та стандарти безпеки. Це сприяє підвищенню довіри споживачів та створенню конкурентних умов для підприємств.	Обмеження свободи ринку: Втручання держави може обмежувати свободу ринку та підприємництва. Занадто жорстке регулювання може перешкоджати інноваціям, обмежувати конкуренцію та знижувати ефективність економічних процесів.
Регулювання конкуренції: Державне втручання може допомогти забезпечити справедливую конкуренцію на регіональних ринках. Вона може контролювати монополії та антимонопольну діяльність, запобігати недобросовісним практикам та обмеженням конкуренції. Це стимулює інновації, покращення якості та доступності товарів.	Недосконалість регулювання: Держава не завжди може ефективно регулювати ринки. Часто регуляторні органи можуть бути неефективними, корумпованими або недостатньо компетентними. Це може спричиняти перекося, несправедливість та негативні наслідки для регіональних ринків.
Створення рівних умов: Держава може забезпечити створення рівних умов для всіх учасників регіонального ринку. Це може включати регулювання цін, встановлення правил для доступу до ринків, а також підтримку малих та середніх підприємств. Таке втручання допомагає запобігти нерівності, дискримінації та зловживанню домінуючими позиціями.	Збільшення бюрократії: Втручання держави може призвести до зростання бюрократичних процедур та адміністративних витрат для бізнесу. Це може створювати перешкоди та збільшувати витрати для підприємств, що обмежує їх розвиток та інноваційні можливості. Ризик корупції: Державне регулювання може створювати умови для корупції та зловживань.

Джерело: складено автором

Загалом, втручання держави в регулювання регіональних ринків є необхідним для створення справедливих, ефективних та стабільних умов для економічного розвитку. Воно сприяє захисту прав споживачів, стимулює конкуренцію, сприяє збалансованому розвитку та стимулює інновації.

В кінцевому підсумку, регулювання регіональних ринків державою має свої переваги та недоліки. Важливо знайти баланс між державним втручанням і ринковою свободою, забезпечуючи ефективність, справедливість та сталість регіональних ринків.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

1. Публічні органи управління, такі як місцеві, регіональні та національні урядові структури, можуть відігравати важливу роль у забезпеченні розвитку регіональних ринків. Їх вплив на економічний, соціальний та інфраструктурний розвиток регіонів може бути значним, і їх правильна діяльність може сприяти зміцненню конкурентоспроможності регіональних ринків. Проте, успіх таких заходів залежатиме від ефективності та прозорості діяльності публічних органів управління, а також взаємодії з приватним сектором та громадськістю.

2. Для покращення управління розвитком регіонів України сьогодні необхідно активно впроваджувати інвестиційні проекти та програми. Розглянуті в роботі програми та проекти для аграрного сектору України від USAID показали свою дієвість та ефективність навіть в умовах війни. Реалізація Проекту «Кредитні ресурси» сприятиме створенню в Україні потужної мережі кредитних спілок, які зможуть забезпечити фінансову основу зростання малого і середнього аграрного бізнесу.

Розвиток регіонів впливає на стан економіки кожної держави. Такий вплив реалізується через економічні відносини між державою та її регіонами. Визначено, що соціально-економічний розвиток регіонів на етапі формування ринкових відносин є поступовим процесом, який має відповідати національним пріоритетам, забезпечувати зростання регіональних доходів та супроводжуватися поліпшенням умов людського існування через забезпечення населення матеріальними та суспільними благами (освітою, медициною, безпекою життєдіяльності тощо). Встановлено, що заходи стимулювання регіонального розвитку взаємопов'язані зі ступенем самостійності місцевого самоврядування в регіоні, що залежить від обраної форми такого стимулювання – централізованої або децентра-

лізованої. З позицій стимулювання регіонального розвитку досліджено основні форми децентралізації – адміністративна та фінансова.

Визначено, що в умовах стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів особливе значення має фінансова децентралізація, яка в широкому розумінні передбачає делегування більш значних повноважень та фінансових ресурсів місцевим органам влади з тим, щоб забезпечити їх спроможність самостійно приймати рішення щодо формування доходів, витрат і нормативно-правового регулювання. Систематизація зарубіжних та вітчизняних наукових поглядів дозволяє зробити висновок, що в сучасних умовах найбільш затребуваною формою стимулювання регіонального розвитку є така фінансова децентралізація, яка враховує особливості централізації та децентралізації відносин між державою та її регіонами і має особливості залежно від країни. Для виявлення особливостей стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації необхідним є формування повної та достовірної інформаційної бази про територіальну структуру та інтенсивність фінансових потоків у регіонах. Такі дані допоможуть визначити загальний обсяг коштів, що надходять з кожної території до бюджетів різних рівнів, а також обсяг коштів, що витрачається з бюджетів на соціально-економічний розвиток регіонів.

Аналіз зарубіжного досвіду показав, що в певні періоди часу в розвинених країнах стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів супроводжується трансформацією основних цілей регіональної політики. Як показує міжнародна практика, в країнах ЄС спостерігається підвищення ролі регіонів, тому дедалі більше заохочується розвиток місцевих програм, що відповідає курсу на децентралізацію управління. Обґрунтовано, що соціально-економічному розвитку регіонів у розвинутих країнах світу сприяють такі організаційно-адміністративні стимули, як розширення повноважень місцевих органів влади у сфері визначення бази та ставок місцевих податків в питаннях соціального забезпечення. Зарубіжний досвід є корисним для України з позицій стимулювання соціально-економічного розвитку її регіонів. Він свідчить про доцільність збільшення питомої ваги доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України до рівня економічно розвинених країн; зростання обсягу податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів України; зниження залежності місцевих бюджетів від трансфертів за цільовим призначенням (субвенцій), кошти яких органи місцевого самоврядування не мають повноважень розподіляти самостійно;

надання органам місцевого самоврядування організаційної самостійності через делегування повноважень щодо прийняття рішень у сферах, що належать до їх компетенції.

Обґрунтовано умови для ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків, а саме: формування здорового конкурентного середовища, збалансована взаємодія ринкових механізмів регулювання ринку, створення ефективних інвестиційних та кредитних механізмів, забезпечення комфортних умов реалізації продукції на регіональному ринку для усіх його учасників, впровадження державної підтримки інтересів національного і регіонального виробника.

2.1

Питан
гоме зна
зростанн
становле
мов для д

В умо
редумов
рівень ф
сприяє з
надання
ня конку

Оціні
розвиток
такого р
[25]. Уза
гіонів є
виробни
вартосте

За ст
рігався
пропетр
а найме
Тернопі
ській (2
тих спос
обязі Е
обсяг В
у 2015 р
частки І
у тих об